

اشکال مرحوم بروجردی بر مرحوم آخوند

مرحوم بروجردی بر مرحوم آخوند - در جامع صحیحی - اشکال کرده است:

ایشان می نویسد:

«و أمّا ما فى الكفاية: من تصوير المسمى بلفظ الصلاة مثلاً «بالنهاية عن الفحشاء» و ما هو «معراج المؤمن» و نحوهما فيرد عليه: أن المتبادر من لفظ الصلاة ليس هذا السنخ من المعانى والآثار، كيف و لو كان لفظ الصلاة موضوعاً لعنوان الناهى عن الفحشاء مثلاً لصار قوله تعالى: «إن الصلاة تنهى عن الفحشاء و المنكر بمنزلة أن يقول: أذى ينهى عن الفحشاء و المنكر ينهى عن الفحشاء و المنكر و هذا واضح الفساد.»^۱

توضیح :

- ۱) مرحوم آخوند موضوع له صلوة را «ناهی از فحشا و معراج مؤمن» قرار داده است. در حالیکه:
- ۲) موضوع له صلوة چنین مفاهیمی نیست چراکه أولاً: آنچه از صلوة متبادر می شود این معانی نیست.
- ۳) ثانیاً: اگر موضوع له «ناهی عن الفحشا» باشد آیه شریفه «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ» چنین می شود: «الناهی عن الفحشاء و المنكر ينهى عن الفحشاء و المنكر».

ما می گوئیم:

۱. همین اشکال به نوعی در کلام مرحوم نائینی هم مورد اشاره قرار گرفته است.

ایشان می نویسد:

«الكلام فى تصور جامع قريب عرفى يقع تحت الخطاب»^۲

۲. مرحوم آخوند موضوع له صلوة را چیزی می دانست که ناهى عن الفحشاء و المنكر باشد و نه عنوان «ناهی عن الفحشاء» به عبارت دیگر موضوع له صلوة چیزی است که اثرش نهی از فحشا و منکر است. و الشاهد على ذلك آنکه مرحوم آخوند نمازهای خارجی را فرد و مصداق آن موضوع له می دانست در حالیکه اگر موضوع له «ناهی» باشد، نمازهای خارجی سبب و محصل آن می شوند.
۳. در دفاع از مرحوم آخوند می توان گفت: شارع جامع بین نمازهای صحیح را تصویر کرده ولی آن را یا نمی تواند به عرف بفهماند و یا لزومی برای این کار نمی بیند، در مرتبه بعد مصداق های این جامع که دارای خواص و آثاری هستند، را به عرف نشان داده و گفته است هر مصداقی که این خاصیت ها را داشته باشد، مصداق آن جامع است و موضوع له صلوة هم همان جامع است. این عملکرد عرفی است و در نامگذاری های دیگر عرفی هم رواج دارد.

۱. نهاية الاصول، ج ۱ ص ۴۸

۲. اجود التقريرات، ج ۱ ص ۳۷

اشکال مرحوم نائینی بر مرحوم آخوند:

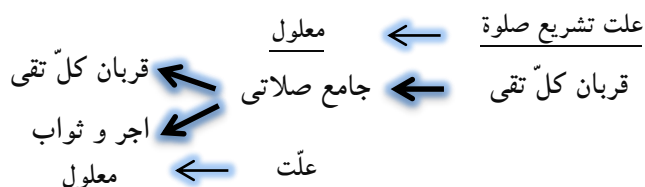
مرحوم نائینی ابتدا می نویسد:

«قد قيل أنه يمكن فرض الجامع بين الأفراد الصّحيحة على وجه يكون هو المسمّى، غايته أنّه لا يمكن الإشارة إليه تفصيلاً بل يشار إليه بوجه ما، أمّا من ناحية المعلول، و أمّا من ناحية العلة، أي أمّا من ناحية الأجر و الثواب المترتب على افراد الصّلاة الصّحيحة، أو من ناحية المصالح و المفسد التي اقتضت الأمر بها.»^۱

توضیح :

- (۱) گفته شده که جامع بین افراد صحیح (که بتواند مسمای صلوة باشد) قابل فرض است.
 - (۲) البته ممکن است نتوانیم خود آن را معرفی کنیم ولی می توانیم به آن اشاره کنیم.
 - (۳) اشاره به آن، گاه از طریق معلول است و گاه از طریق علت است.
 - (۴) طریق معلول یعنی از راه اجر و ثواب که معلول نماز هستند.
 - (۵) طریق علت یعنی از راه مصالح و مفسد که علت نماز هستند.
- ما می گوئیم:

(۱) از دیدگاه مرحوم نائینی مصالح و مفسد (قربان کل تقی و ..) علت غایی تشریح صلوة است و صلوة دو معلول دارد یکی اجر و ثواب و یکی هم تحقق قربان کل تقی. پس:

پس جامع صلاتی دو معلول دارد ولی یکی از آن دو معلول، علت غایی تشریح صلوة است. توجه شود که همه جا لحاظ غایت، علت غایی است برای ایجاد شیء در حالیکه وجود غایت معلول است برای وجود شیء. (مثلاً تصور جلوس علت غایی ساختن صندلی است ولی وجود جلوس مترتب بر وجود صندلی است)

(۲) کلام مرحوم نائینی در ارتباط بین جامع صلاتی و اجر و ثواب، ارتباطی با کلام آخوند ندارد ولی در رابطه با قربان کل تقی و جامع صلاتی ناظر به فرمایش آخوند خراسانی است.

مرحوم نائینی سپس به «راه معلول» که همان «قاعده الواحد» است اشاره کرده و می گوید:

«لا يمكن توارد علل متعددة على معلول واحد، فوحدة الأثر لا يمكن الا بأن يكون هناك جامع»

۱. فوائد الاصول، ج ۱ ص ۶۵

